

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОНЯТОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Філатов Герман Олександрович, студент 2-го курсу навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ.

Науковий керівник: професор кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Осауленко Олег Анатолійович**.

Відповідно до ч.7 ст.223 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) під час проведення низки слідчих (розшукових) дій, за винятками застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.

Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії [1].

Відповідно до п. 25.ч. 1 ст.3 КПК України, понятий є учасником кримінального провадження.

Понятий - це фізична особа, яка залучається до участі у кримінальному провадженні з метою засвідчення своїм підписом відповідності записів у протоколі виконаним діям [2].

У ч. 7 ст. 223 КПК України зазначено, що слідчий, прокурор зобов'язаний запросити понятого. Ключове слово "запросити", тобто особа може відмовитися бути понятим. Ніякої відповідальності за таку відмову вона не понесе. Постає питання, а це добре чи погано?

Однозначної відповіді на це питання не має. На нашу думку, відмова створює додаткові проблеми для слідчого, прокурора.

Як зазначає В. Маляренко, не передбачено відповідальності за відмову особи без поважних причин бути понятим у слідчих діях. Науковець наголошує на встановлення такої відповідальності [3]. Проблему про притягнення до відповідальності особи, яка відмовилася бути понятим, необхідно вирішувати. Як варіант, що за таку відмову особа притягується до адміністративної відповідальності. Але, якщо у особи були вагомі підстави відмовитися, то така відповідальність наступати не буде.

Постає інше питання щодо обов'язкової участі понятих під час проведення огляду місця події, зокрема, у лісі або віддаленому від населеного пункту місці, де немає поблизу людей і їх не можливо знайти. Що робити у такому випадку? Пошук понятих у цей час або у цьому місці – це завідомо безрезультатне заняття. А зміна погоди може привести до втрати слідів злочину.

Аналіз чинного КПК України встановлює, що понятими не можуть бути:

- а) потерпілий;
- б) родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого;
- в) працівники правоохоронних органів;
- г) особи зацікавлені в результатах кримінального провадження.

Під "незаінтересованістю" понятого слід розуміти відсутність його власного процесуального інтересу у кримінальному провадженні. Наявність такого інтересу є підставою для відмови у його залученні як понятого [3].

Наприклад, вчинено вбивство у будинку, та працівник правоохоронних органів запрошує понятих з прилеглої території, здебільшого це будуть сусіди. Тобто вони є знайомі потерпілого, підозрюваного і обвинуваченого. Постає запитання, в яких стосунках вони перебували. Вони можуть бути в будь-яких відносинах. Таким чином не можна вважати таких понятих незаінтересованими у кримінальному провадженні.

Законодавець закріплює заборону на участь як понятих родичів підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого. Відповідно до п.1 ч.1 ст.3 КПК України, близькими родичами та членами сім'ї вважаються чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі[1]. Є два види родичівства: кровне, яке існує між людьми, що походять від одного предка, та свояцтво – родичівство за шлюбом, між родичами подружжя [4]. Наприклад, Теща — мати дружини. Ми вважаємо потрібним доповнити ч. 7 ст 223 КПК України таким визначенням, як «інших близьких осіб», тобто таких, які за певних умов стали близькими родичами.

М. Селєзньова пропонує створити інститут понятих на постійній основі, що передбачатиме обрання понятих з урахуванням принципу імовірності по відповідним спискам за аналогією з присяжними[5].

Також недоліком законодавства є відсутність вимог стосовно встановлення даних щодо понятих: документів, що підтверджують особу, вік, місце постійного проживання, стан здоров'я тощо. Їх відсутність може перешкодити виклику понятого у майбутньому до суду для дачі показань в якості свідка проведення слідчої дії [6]. На нашу думку, необхідно зобов'язувати особу надавати ці відомості про себе.

Отже, слід розширити у КПК України перелік осіб, які не можуть залучатися як поняті та додати відповідальність за відмову. Дати чітке визначення «незацікавленої особи» та «інших близьких осіб». Потрібно визначити процесуальний статус понятого, оскільки закон не зазначає, до якої саме групи суб'єктів кримінального провадження він належить. Статусу понятого треба додати у п. 5 глави 3 КПК України «Інші учасники кримінального провадження».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс. Редакція від 03.08.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Лобойко Л.М.Кримінальний процес: Підручник : Підручники, навчальні посібники. 2014.-432с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 томах / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право. – 2012. – Т. I. – 768 с.
4. Криміналістика. Академічний курс: Підручник / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров, С.В. Гончаренко, В.О. Попелюшко; Мін-во освіти і науки України; Акад. адвокатури України. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 495 с.
5. Селєзнев М. Понятой или свидетель? // Законность. – 1998. – №1 (759). –С. 35-38

6. Булейко О. Л. Участь понятьих у кримінальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. Л. Булейко. – К., 2009. – 19 с.